

אוצרות המגילה

עיונים וביאורים על
מגילת אסתר

פתח דבר

בעזרה"ת.

בפרוס עלינו ימי הפורים הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, הננו מתכבדים להגיש בפני קהל שוחרי התורה ולומדיה קונטרס **אוצרות המגילה (ג)**, והוא ליקוט ביאורים על דרך הפשט והדרוש, בתוספת הוראות בעבודת ה', על סדר הכתובים במגילת אסתר - מלוקטים מתוך תורתו הרחבה מני ים של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

קונטרס זה מופיע בהמשך לקונטרסים "ביאורי מגילה" שיצאו לאור על ידנו בשנים הקודמות, וכקודמיו, הובאו בו רק מעט מזער מביאורי רבנו על המגילה, ועוד חזון למועד להוציא בעז"ה קונטרסים ובהם ביאורים נוספים על המגילה.

קונטרס זה מופיע במסגרת הקובץ השבועי "לקראת שבת - עיונים בפרשת השבוע".

וזאת למודעי: רבים מן הביאורים לא הוגהו גם במקורם ע"י רבנו, ובקונטרס זה בדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר-מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור, וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבנו. ופשוט שמחמת עומק המושג וקוצר דעת העורכים, יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והן על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקור הדברים (כפי שנסמנו ברשימת המקורות שבתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇◇◇

ויהי-רצון שמגאולה זו דימי הפורים, הנה "מסמך גאולה לגאולה" ונזכה בעגלא דידן לגאולה האמיתית והשלמה, אז נשמע "תורה חדשה" מפיו של משיח, במהרה בימינו.

בברכת התורה,
מכון אור החסידות

חודש אדר ה'תשע"ו

ל"הדר קבלוה" שבימי הפורים. כי מצד הקבלה "באונס", הרי קיום המצוות הוא בעיקר מצד קבלת עול המלך, כעבד המקיים את ציווי אדונו מצד עול האדון שעליו, אף ש"עבדא בהפקירא ניהא ליה". ומצד ש"הדר קבלוה" מדעתם ומרצונם (ההיפך מאונס), הרי קיום המצוות הוא מתוך שמחה ותענוג. ולזכרון זאת תיקנו את היום טוב דפורים באופן מיוחד - "ימי שמחה".

תורת חיים

לתת וגם לקבל "מתנות"

בלשון הכתוב כאן "מתנות לאביונים" יש לדקדק, שהוא בשינוי מן הלשון הרגיל בשאר מקומות - "צדקה לעניים", ובשתיים: א) "מתנות" ולא "צדקה", ב) "לאביונים" ולא "לעניים". ודרוש ביאור מהו הטעם לשינוי זה?

ויש לבאר, שיש בזה לימוד והוראה חשובה במעלת המצוה:

דהנה, החילוק בין "צדקה" ל"מתנות" הוא - נתינת "צדקה" היא ענין שהאדם מצד עצמו אינו צריך לזה, אלא הנתינה היא רק בשביל הזולת; משא"כ "מתנה" היא ענין שנוגע גם לנותן המתנה, כמאמר רז"ל (ראה מגילה כו. ב. גיטין נ. ב. ועוד) "אי לאו דעביד ליה נייחא לנפשיה לא הוה יהיב ליה מתנתא".

והחילוק בין "עני" ל"אביון" הוא - ש"עני" אין פירושו שאין לו מאומה; יתכן שיש לו דברים אחרים, אלא שבנוגע לענין זה הרי הוא "עני" [ועל דרך שמצינו בדברי רז"ל (כתובות סח, א) "עני בדעת"]; משא"כ "אביון" פירושו ש"תאב לכל דבר" (רש"י משפטים כג, ח).

וזהו דיוק הלשון "מתנות לאביונים" - שגם כאשר עושים טובה (לא רק ל"עני", שהוא במדרגה נעלית יותר, אלא אפילו) ל"אביון", שאין לו מאומה - אין זה ענין של "צדקה", אלא ענין של "מתנה", שנעשה מזה "נייחא לנפשיה" גם לנותן.

כלומר: לנותן ה"מתנות לאביונים" צריך להיות נחת רוח, מזה גופא שהאביון מקבל ממנו את המתנה! [ועל דרך שמצינו בדיני קדושין, שאף שבדרך כלל צריך להיות "נתן הוא" דוקא, מכל מקום, ב"אדם חשוב" מקודשת גם באומרת "הילך מנה ואקדש אני לך", "דבההיא הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא לי נפשה" (קידושין ז, א)] - כיון שבאמצעות עשיית הטובה לזולת, זוכה הנותן עצמו להתרוממות ומעלה.

ומצד האמת, שייך ענין זה גם בנתינת הצדקה בכל השנה, אלא שבפורים בפרט, שבו צריכים להיות במדרגת "עד דלא ידע" - שהאדם מתעלה למעלה מן מציאותו האישית וחשבונותיו כו' - אזי נרגשת יותר מעלת הזולת, וממילא - נרגש יותר גם ה"נייחא לנפשיה" שנעשה ע"י הנתינה לזולת. ולכן דוקא בפורים נאמר הלשון "מתנות לאביונים".

איתא בגמרא (שבת פח, א), שבשעת מתן-תורה "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה, מוטב. ואם לאו – שם תהא קבורתכם. א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאורייתא (שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס. רש"י). אמר רבה, אעפ"כ הדר קבלוה בימי אחשוורוש, דכתיב קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר".

ולכאורה תמוה:

הלא קבלת התורה מדעתם ומרצונם של ישראל בימי הפורים, זהו ודאי ענין עיקרי ויסודי בתולדות עם ישראל, וכמו שמצינו שכתב הבה"ג בהל' מגילה (קרוב לסופן. וכן הוא בשאלות ויקהל שאילתא טז): "ועדיף יומא דפורים כיום שנתנה בו תורה". וכיון שכן, מדוע לא מצינו כל זכר וביטוי לזה במצוות יום הפורים? הלא ראוי מאורע נעלה וחשוב זה ד"הדר קבלוה" לקבוע לו זכרון לדורות!

ויש לבאר בזה:

כד דייקנן שפיר בלשון הכתוב כאן, חזינן – שהענין ד"משתה ושמחה" נתייחד והובדל משאר מצוות היום, ונכתב בתוספת התואר "ימי משתה ושמחה". והיינו, שענין ה"משתה (ו) שמחה", אינו רק מצוה ופעולה פרטית, שזמן קיומה הוא ביום הפורים, אלא זהו גדרו ועניינו של כללות יום הפורים ("ימי . . שמחה"). וחשוב מצות ה"משתה ושמחה" שבו, בא כתוצאה מכך שזהו גדר וחובת כללות היום.

ונמצינו למדים מכך חידוש מיוחד ביום-טוב דפורים, שלא מצינו כמותו בשאר ימים טובים. כי אף שגם בשאר ימים טובים ישנו חיוב שמחה, זהו רק חיוב ומצוה פרטית כדיני היום טוב. מה שאין כן בפורים, הרי השמחה היא-היא גדר היום, ה"ימי" הם "ימי משתה ושמחה".

וכיון שענין השמחה הוא גדר וחובת היום, נמצא – שאף שאר מצוות הפורים (ועל כל פנים אלו הכתובים כאן בפסוק – משלוח מנות ומתנות לאביונים) יסודם הוא בענין השמחה. דהרי הם מצוות ימי הפורים שהם "ימי . . שמחה".

[ויש לומר, שכן מדוקדק גם בדברי הרמב"ם, שכתב (הל' מגילה פ"ב הי"ז): "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים כו'"; דמדבריו, שיש להעדיף את מצות מתנות לאביונים מן המשתה ומשלוח-מנות, ולהרבות בה במיוחד, משום שיש בה שמחה גדולה יותר – משמע, שיסוד כל ג' המצוות הוא ענין השמחה, ורק שבזו יש "שמחה גדולה ומפוארה" יותר מן האחרות].

ובזה מיושבת שפיר השאלה האמורה:

כי יש לומר, דזה שתיקנו חז"ל את היום טוב דפורים באופן מיוחד זה – שגדר וחובת היום וכל מצוותיו הוא ענין השמחה, הוא משום המאורע החשוב ד"הדר קבלוה" – קבלת התורה על ידי ישראל באהבה וברצון בימי אחשוורוש;

וכמבואר גם בפשטות, אשר בענין השמחה מודגש החילוק בין קבלת התורה "באונס",

Or Hachasidus
 Head Office
 1469 President St. #BSMT
 Brooklyn, NY 11213
 United States
 (718) 534-8673

מכון אור החסידות
 סניף ארץ הקודש
 ת.ד. 2033
 כפר חב"ד 6084000
 03-738-3734
 Likras@likras.org

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
 הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
 טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House
 538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן העניינים

ביאורי מגילה ע"פ לקוטי שיחות חט"ז עמ' 342 ואילך
מדוע שמחים "משנכנס אדר"? ה

תורת חיים ע"פ שיחות קודש תשל"א ח"א עמ' 835 ואילך
"גורל" מול "גורל". ו

◇

ביאורי מגילה ע"פ תורת מנחם-התוועדות ח"ל עמ' 641 ואילך
מצוות הפורים - היפך דברי המון הרשע. ח

דרוש ואגדה ע"פ שיחות קודש תשל"ב ח"א עמ' 705 ואילך
'שינה' בל'בד! ט

תורת חיים ע"פ אגרות קודש חכ"ו עמ' קד ואילך
מענתו הצודקת של המון י

◇

ביאורי מגילה ע"פ שיחות קודש תשל"ב ח"א עמ' 005; לקוטי שיחות ח"ז עמ' 24
הנס ה'נפתר'. יא

דרוש ואגדה ע"פ ספר המאמרים תשכ"ה עמ' קצט ואילך
"שינה" ו"לילה" של גלות יב

◇

ביאורי מגילה ע"פ לקוטי שיחות ח"ג עמ' 619 ואילך
ארבעה "אותות". יג

דרוש ואגדה ע"פ תורת מנחם-התוועדות חכ"ב עמ' 341 ואילך
מתן "אורה" של תורה. טו

תורת חיים ע"פ שיחות קודש תשל"ה ח"א עמ' 244 ואילך. 754 ואילך
"אורה ושמחה" - גם בזמן הגלות! יז

◇

ביאורי מגילה ע"פ לקוטי שיחות חט"ז עמ' 563 ואילך
"משתה ושמחה" - לא רק מצוה יט

תורת חיים ע"פ תורת מנחם-התוועדות ח"א עמ' 341
לתת וגם לקבל "מתנות". כא

דוקא כשרואים שאין האדם נרתע, ופועל כמצוות ה' ומתקן את הצריך תיקון (שזהו ענין המילה), אף שאין מדובר בענייני "שמחה" והנאה, אלא בדבר הכרוך בצער, ועוד זאת, שעושה את זה גופא מתוך "ששון" - הרי זוהי אכן ההוכחה שהתקשרותו לקב"ה היא באופן ד"ברית עולם כבשרכם".

ומזה אפשר ללמוד גם לכללות עניני הצער שישנם בזמן הגלות, שאף בהם צריך להיות "ששון", כמו בברית מילה - מעומק ההתקשרות לקב"ה הנפעלת באמצעותם.

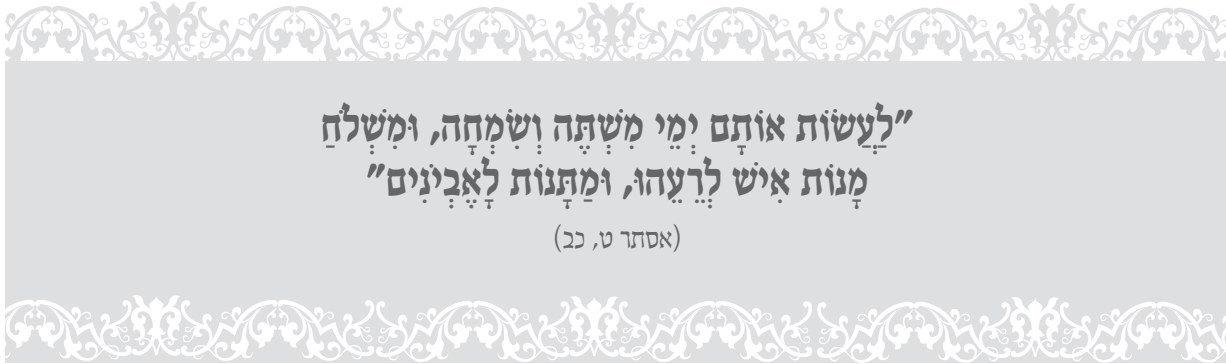
"ויקר אלו תפילין":

כיצד פועלים שגם בזמן הגלות יהיה "יקר" - יחס של הערכה וכבוד לבני ישראל מצד האומות? הנה זהו באמצעות "ויקר אלו תפילין":

דהנה, ישנם הטוענים, שבכדי לפעול אצל הגוים יחס של כבוד לבני ישראל (וכדאיאתא בספרי (ואתחנן ו, ה) "ואהבת - שתאהבהו על הבריות") - צריך קיום התורה ומצוות להיות באופן שלא יהיה ניכר אצל האומות, כי באופן אחר זה יכול לפעול קנאה בגוים וכו'.

אולם האמת היא להיפך ממש - הדרך לפעול "יקר" בזמן הגלות, הוא דוקא כאשר אינו מסתיר את יהדותו, אלא מגלה לכל ובאופן של פרסום את היותו יהודי השומר תורה ומצוות;

וזהו "ויקר אלו תפילין": כאשר אוכל היהודי מזון כשר, אין הכרח שהגוי רואה זאת. וכאשר שומר שבת, גם כן אין הדבר בהכרח ניכר, שהרי כמה בטלים ממלאכה איכא בשוקא... אך בהנחת התפילין של ראש, הרי הם ניכרים לכל רואה - "וראו כל עמי הארץ" ! ודוקא זה שהגוי רואה "כי שם ה' נקרא עליך", זהו הדבר הפועל "יקר" - יחס של כבוד כלפי ישראל - "ויראו ממך" !

ביאורי מגילה

"משתה ושמחה" - לא רק מצוה

מלשון הכתוב כאן, בו נמנו ג' ממצוות הפורים, "משתה ושמחה", "משלוח מנות" ו"מתנות לאביונים" - יש לנו לדקדק וללמוד אודות תוכן כללות יום הפורים ומצוותיו. ובהקדם קושיא כללית, אודות מצוות היום:

נמצא עמו הקב"ה בכל רגע, בכל מקום ובכל מצב, ומשגיח ו'מנהל' כל פרט ופרט מחייו. וממילא, גם בעת הסתר הגלות, מואר האדם באור אלקי – "אורה".

"שמחה זה יום טוב":

אף לאחר ביאור האמור, עדיין עולה ובאה שאלה נוספת:

הן אמת שעל ידי ההתבוננות בתורה שייך שגם בגלות יהיה מצב של "אורה", אך איך יתכן לבוא לידי "שמחה"? הרי ידוע ש"אין שמחה אלא בבשר" (ראה פסחים קט, א), והיינו, ששמחה אמיתית היא כאשר גם הגוף הגשמי שמח, וכיון שכן – אף אם מבין האדם בשכחו שגם בגלות ישנה "אורה", הרי סוף סוף אין זה דבר הנרגש בגופו הגשמי, והאיך יתכן שתהיה לו "שמחה" בעת אשר נמצא בגלות?

והמענה על זה: "שמחה זה יום טוב". לגבי יום טוב רואים אנו ענין מיוחד, שאף שענין היום טוב הוא רוחני בתכלית ונעלה ביותר, מכל מקום השמחה בו היא באמצעות ענייני הגוף – שמחה בבשר וביין דוקא.

וההסברה בזה: אילו היו הנשמה והגוף בסתירה זה לזה, אכן היתה שמחת הגוף מפרעת לשמחה הרוחנית. אך אליבא דאמת, הגוף והנשמה דבר אחד הם, כי ה' אחד בראם ולצורך שימוש קונם באו שניהם, רק שהנשמה רוחנית והגוף גשמי. לכן, תכלית ואמיתת השמחה ביום טוב היא דוקא כאשר גם הגוף שמח בה, דאזי שמחת הנשמה פועלת גם על הגוף, שגם הגוף שמח בקדושת היום טוב.

ורק שלזאת, על האדם להסיר את חומריות וגסות הגוף. דאז יהיה נרגש באמת, שכל ענין הגוף ושמחתו הוא בענין הרוחני.

ובזה הוא המענה כיצד אפשר לבוא גם בזמן הגלות ל"שמחה" – כי כאשר עובדים להסיר את חומריות הגוף, אזי שייך שה"אורה" הבאה מההתבוננות הרוחנית, תהיה מורגשת גם כ"שמחה" בגוף הגשמי. כפי שהוא בשמחת יום טוב – שהגוף עצמו שמח בשמחה הרוחנית.

"ששון זו מילא":

אמנם, סוף סוף, יש עדיין שאלה העומדת בעינה:

הן אמת ששייך גם בזמן הגלות לעמול ולזכך את הגוף, עד שירגיש "שמחה" מן ה"אורה" הרוחנית שבנשמה. אך עדיין אין מבואר כיצד אפשר לבוא ל"ששון". כלומר: "שמחה" היא שמחה גלויה, אך התואר "ששון" מורה על שמחה בהעלם (שערי אורה (לאדמו"ר האמצעי) ד"ה וקבל היהודים פלי"ה). והיינו, שגם בדברים המציעים בגלות, שבהם אין שייכת שמחה גלויה – צריך שיהיה בהם "ששון", שיבין וירגיש – שעל אף שבגלוי ישנו כאן צער, מכל מקום בהעלם הוא ענין של "ששון". ובהו היא השאלה: כיצד שייך שיהיה "ששון" כזה? הרי מוטב היה אם לא היה כלל כל ענין הצער!

והמענה על זה: "ששון זו מילא". גם במצות מילה ישנו "צער דינוקא" (כתובות ח, א), ו"רואה בנו שנשפך ממנו דם" (ש"ה מס' חולין קיג, ב ממדרש תהלים), ומכל מקום עושה זאת האב מתוך שמחה – "שש אנוכי על אמרתך".

ועומק הענין בזה: ענין המילה הוא לפעול התקשרות האדם עם הקב"ה – "ברייתו בבשרכם". ולזאת,

בְּחֶדֶשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא חֹדֶשׁ נִסּוֹן, בְּשַׁנַּת שְׁתַּיִם
עֲשֶׂרָה לַמֶּלֶךְ אַחְשׁוּרוֹשׁ, הַפִּיל פּוֹר הוּא
הַגּוֹרֵל לְפָנֵי הָמוֹן, מִיּוֹם לְיוֹם וּמִחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ
שְׁנַיִם-עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֲדָר

(אסתר ג, ז)

ביאורי מגילה

מדוע שמהים "משנכנס אדר"?

אודות פסוק זה איתא בגמרא (מגילה יג, ב): "כיון שנפל פור בחודש אדר, שמח [המון] שמחה גדולה. אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד".

ויש לומר, דמסיפור חז"ל זה, יכולים אנו למצוא ביאור ענין כללי בדברי ימי הפורים:

דהנה, בשמחה דפורים מצינו דבר חידוש – שזמנה הוא החל מראש חודש אדר, "משנכנס אדר מרכים בשמחה" (תענית כט, א. מג"א סתקפ"ו סק"ה). ובדומה לזה כתוב במגילה (אסתר ט, כב): "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה גוי". והיינו, שבשבעה באדר "נהפך" מיגון לשמחה".

ולכאורה דרוש בזה ביאור, על שום מה מתחלת השמחה כבר מתחילת החודש? הלא ממה-נפשך: באם השמחה היא על ביטול הגזירה – הרי היה זה זמן רב קודם לכן, בכ"ג בסיון, אז שלח אחשוורוש את האגרות "ככל אשר צוה מרדכי" (אסתר ח, ט); ובאם אין שמחים על ביטול הגזירה, מאחר והיה זה עדיין 'מחוסר מעשה', עד ש'נקהלו היהודים בעריהם לשלוח יד במבקשי רעתם' – הרי נס זה אירע בפועל רק ב"ג באדר! וכיון שכן, מהי הסיבה לקבוע את חודש אדר מתחילתו לזמן שמחה?!

אולם על פי דברי הגמרא האמורים, מתבאר זה היטב:

שמחתו של המן על נפילת הפור לחודש אדר, היתה משום שזהו 'ירח שמת בו משה'. כלומר: מחשבת אותו רשע היתה, שבסיבת יום ז' באדר, בו מת משה, נחשב כללות החודש כזמן שאינו טוב עבור ישראל. אולם לפועל נתברר, ש'נהפוך הוא' – נפילת הפור לחודש אדר היתה דוקא לטובתם של ישראל. כי "בשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד" – חודש אדר הוא זמן מזל טוב לישראל, בסיבת יום לידת משה רבינו שבו.

ולפי זה מבואר שפיר, שנס פורים לא אירע רק ב"ג באדר, אלא שייך הוא לכללות החודש ("החודש אשר נהפך") – כי ההכנה וההכשרה לקיום הנס היתה כבר בתחילת הגזירה, בכך

מתן תורתנו."

וכיון שבימי הפורים היתה קבלת התורה מחדש, ובאופן ש"קיימו מה שקבלו כבר" (שבת פה, א) – לכן גם בפורים ישנה המשכה ממקור התורה, בדוגמת ההמשכה הכללית דחג השבועות [ועוד זאת, שהיא המשכה ממקום נעלה יותר, בהתאם לכך שבהם נעשה "קיום" ותוספת חזיון ל"מה שקיבלו כבר"]. וזהו מה שנאמר בפורים "ליהודים היתה אורה", לשון מפעיל, שהוא המשכת התורה ממקורה.

תורת חיים

"אורה ושמחה" – גם בזמן הגלות!

כאשר קוראים במגילה את הפסוק "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", ומהרהרים כיצד מהוה פסוק זה הוראה בעבודתנו בפועל עתה [וכפירוש הבעש"ט הידוע (ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"ק. ושי"ג), ש"הקורא את המגילה למפרע" – כסיפור מאורע שאירע בעבר, ואינו מעמיק לחשוב מהי ההוראה מכך בפועל עתה – "לא יצא" עולה התמיהה: כיצד שייך שתהיה לנו "אורה ושמחה וששון ויקר", בעמדנו בזמן הגלות, תחת ממשלת העמים!]

ויש לומר, שאת זאת באו לבאר חז"ל במאמרם בתורה שבעל פה, המבארת ומפרשת דברי המקרא (מגילה טז, ב): "אורה זו תורה, שמחה זה יום טוב, ששון זו מילה, ויקר אלו תפילין". כלומר: הדרך האמתית להגיע לידי "אורה ושמחה וששון ויקר", גם בזמן הגלות, ד"אכתי עבדי אחשוורוש אנן" (כפי שהיה גם בזמן המגילה) הוא רק על ידי "תורה", "יום טוב", "מילה" ו"תפילין".

ביאור הדברים:

"אורה זו תורה":

כאשר מזכירים "ליהודים היתה אורה", עולה התמיהה: בשלמא בזמן שהיה בית המקדש קיים, היתה "אורה" – דהאיר אז אור אלקי נעלה במאוד, והיה גילוי אלקות במוחש ב"עשרה ניסים" וכו' בבית המקדש. אולם בזמן הגלות, בעת ששורר חושך כפול ומכופל, והאור אלקי הוא בהעלם והסתור – כיצד אפשר לקרוא למצב כזה בשם "אורה"?

ועל כך בא המענה: "אורה זו תורה". כאשר מתבוננים כיצד התורה מבארת מהו ענין הגלות, אזי מבואר כיצד גם זמן הגלות הוא זמן של "אורה".

דהנה, ענין ומטרת הגלות אינה לצער ולענות ח"ו את ישראל, אלא – כמבואר בספרים באריכות – כל ענין הגלות הוא מצד חסד ה', לרחוץ ולטהר את עוונות בני ישראל. ו"כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו, כמו שנאמר אם רחץ ה' צואת בנות ציון כו" (לשון אדמו"ר הזקן באגה"ק סי' כב). דעל פי זה, הרי אדרבה: הגלות היא מצד אהבת הקב"ה לישראל בניו, ורצונו שיהיו טהורים ונקיים, בלי שום רבב.

וכאשר האדם מבין את ענין הגלות כפי שהוא ב"תורה", אזי מבואר לו היטב שגם בגלות

שנפל הפור לחודש אדר, בו מאיר מזלם של ישראל, משום לידת משה רבינו.

ויש לומר עוד, שבזה נרוויח ביאור גם בפירוש רש"י בענין זה, אשר כבר האריכו המפרשים (א"ר אר"ח סתרפ"ה סק"ח. שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב ספ"ח. ועוד) בביאור התמיהה שבדבריו:

דהנה, בביאור הטעם לכך ש"משנכנס אדר מרבין בשמחה", כתב רש"י (תענית שם): "ימי ניסים היו לישראל פורים ופסח". וזועקת התמיהה: מאי בעי פסח הכא? וכי במה הוי זה סיבה לריבוי השמחה בחודש אדר?

אך על פי האמור, יש לבאר:

בלשון הגמרא "בשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה" יש לדייק – שהסיבה לריבוי השמחה בחודש אדר היא בדוגמת ("כשם כו") הסיבה למיעוט השמחה בחודש אב. וכיון שבנוגע לסיבת מיעוט השמחה בחודש אב, מצינו שהיא משום יום תשעה באב שבו, ש"הוכפלו בו צרות" (ר"ה יח, כ), והוא "יום חייב" (תענית שם) – צריכים אנו לומר, שבדוגמת זה ישנו גם בחודש אדר, בענייני שמחה.

והיינו על פי האמור, שיסוד סיבת השמחה החל "משנכנס אדר" הוא משום יום ז' באדר, יום לידת משה רבינו. כי לפי זה, יום ז' באדר הוא "יום זכאי", אשר הוא יסוד ושורש לב' גאולות ("הוכפלו בו" ענייני גאולה): הגאולה דפורים – אשר יום זה "הפך" את מזל החודש לטובתם של ישראל, כאמור, ואף הגאולה דפסח – דהרי זהו יום לידת "מושיען של ישראל" וגואלם מגלות מצרים.

ומבואר שפיר עומק דברי רש"י, "ימי ניסים . . פורים ופסח" – כי הסיבה לקביעת חודש אדר דוקא לחודש שמחה מיוחד, בשונה משאר חדשים שנעשו בהם ניסים לישראל – היא משום כפילות הניסים הכרוכים ב"יום זכאי" שבו, "פורים ופסח".

תורת חיים

"גורל" מול "גורל"

השייכות של "גורל" דוקא לגזירת המן, יש לה רמז בגימטריא של התיבות. דהרי ענינו של המן מתחיל מעמלק (כמבואר בתרגום (תרגום שני אסתר ג, א) היחוס של המן עד עמלק), ואיתא בספרים (ראה אה"ת מג"א ע' רכט. סה"מ תרל"ה ח"א ע' קנר) ש"גורל" עם הכולל בגימטריא "עמלק". כי "גורל" מספרו רל"ט, ועם הכולל – ר"מ, שזהו המספר ד"עמלק".

ויש לבאר את תוכן הענין בעבודת האדם – שבגימטריא זו מרומז הן מלחמתו הרוחנית של עמלק כנגד עבודת ה' של האדם, והן דרך המלחמה עמו – שזהו באמצעות ענין ה"גורל", כדלקמן.

דהנה, השייכות של "עמלק" עם מספר ר"מ – נרמזת במ"ש "רם על כל גוים ה'" (תהלים קיג, ד). והיינו, שהסיבה לכך שעמלק יכול להיטפל לבני ישראל, היא כתוצאה מכך שהיצר הרע מתחיל

ובא בטענה: "רם על כל גוים ה'" – הקב"ה נמצא לַמַּעֲלָה, ואילו ה"מטה" הרי הוא "נמוך" מדי עבורו בכדי "להתעסק" עמו!...

כלומר: טענתו של יצר הרע ("עמלק") היא – הרי הקב"ה מרומם וגדול ומופלא כל כך, ואין זה מתאים לחשוב שאיכפת ונוגע לו ית', למשל, אם ימתין האדם בין אכילת בשר לשתיית חלב שש שעות או חמש ומחצה. וכי נוגע ואכפת לקב"ה אם ישתה את כוס החלב חצי שעה יותר מוקדם או יותר מאוחר? ! מלבד זה אין להקב"ה מה לעשות?! ... הרי, מדובר אודות מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכי כך "אוחז" אתה מהקב"ה? – שואל עמלק, וכי זו היא גדלות הבורא, "מה גדלו מעשיך ה'" ו"מה רבו מעשיך ה'"?

וכמו שרואים גם בכיאת עמלק כנגד ישראל בראשונה, שהתחלת הענין היתה בשאלתם של ישראל "היש ה' בקרבנו אם אין" (בשלח יז, ז-ח. ובפרש"י שם). כלומר: טענתם של ישראל לא היתה שאינם מאמינים ח"ו, דהרי זה עתה יצאו ממצרים וראו את כל הניסים, אלא – עמלק פעל אצלם ספק [וכידוע (ראה כתר שם טוב בהוספות סק"ח. ועוד) שעמלק בגימטריא "ספק"] שאולי הנהגת הנסים היא רק בזמנים מרוממים, כמו חג הפסח, קריעת ים סוף, בשעת ירידת המן; אבל לאחרי סיום אכילת המן, במשך כל היום כולו – כשנמצאים "בדרך" ובהנהגה שעל פי דרך הטבע, אזי פועל היצר הרע שיהודים ישאלו "היש ה' בקרבנו אם אין"? תמהים הם: האם שייך לומר שהקב"ה מתעסק עם עניינים פשוטים ונמוכים אלו? ! הרי הקב"ה "רם על כל גוים ה'", ו"הארץ – נתן לבני אדם" (תהלים קטו, טז), וכיון שכן, ההנהגה למטה היא בדרכי הטבע.

ועל זה אומרים, שבכדי לבטל ענין זה של עמלק אין מקום לדיון על פי שב"כ, שהרי "בדברים לא יווסר עבד" (משלי כט, יט), אלא הדרך לבטל את זה הוא עם ענין ה"גורל":

דהנה, כתיב "יעקב חבל נחלתו" (האזינו לב, ט), שתרגומו "עבד אחסנתני", ו"עבד" פירושו "גורל"; "גורל" – אינו ענין של שכל, אלא "בחיק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו" (משלי טז, לג), אין בזה טעם למה נפל הגורל באופן כך או באופן אחר, ואפילו כשמתקבל בשכל שכן צריך ליפול הגורל, אין עושים זאת בגלל הוראת השכל, אלא בכלל שכן נפל ה"גורל".

וזוהי הטענה המבטלת את ספקו של עמלק – שיהודי אינו נקרא על שם חכמתו או צדקותו, אלא על שם ענין ה"גורל" – שנפל בגורלו להיוולד יהודי, בן אברהם יצחק ויעקב, שזהו ענין שאינו תלוי כלל בעבודתו ויגיעתו. ועל זה אומר הקב"ה "והייתם לי סגולה" (יתרו יט, ה), והיינו, שאין זה מצד טעם ודעת, אלא ענין של "סגולה", שאינו ענין של טעם ודעת, ובלשון רבינו הזקן (בנוגע לענין המצוות): "אינו בבחינת טעם ודעת מושג, אלא למעלה מבחינת הדעת. . . ודוגמתו למטה הוא בחינת הגורל ממש" (אגה"ק סוס"ז).

וכאשר יהודי "תופס" זאת, אזי אומר ליצר הרע: הטענה שלך היא על פי שב"כ; אבל אני מציאות כזו שנפל בחלקי ה"גורל" ששייך אני להקב"ה, וכל שאר העניינים אינם נוגעים לא לי ולא להקב"ה! ... וכיון שכן, לא יפלא שהקב"ה יושב במקומו, ומניח את העליונים ואת התחתונים, ומביט על יהודי לראות אם ימתין שש שעות בין בשר לחלב, ואיך יתנהג בשבת בעמדו לצאת מרשות היחיד לרשות הרבים, אם יבדוק את כיסיו ויוציא כל מה שיש בהם, ורק לאחר זה יעבור את מפתן הבית – ובזה מונח הקב"ה! ...

וכאשר הגישה היא מצד ענין ה"גורל" – אזי "יעקב הלך לדרכו" בעבודתו, ולא נוגעים לו כלל טענותיו וספקותיו של עמלק, שאין לו שום עסק עמו, לפי שאין זה בגבולו כלל.

דרך, אלא אודות מקור ושורש התורה. ועל זה מתאים הלשון "אורה" שהוא לשון מפעיל.

ולכאורה צריך להבין, הרי כמתן תורה, בשנת ב'תמ"ח, ניתנה כבר התורה, ונמשכה אלינו ממקורה. ומדוע אומרים שבימי הפורים "ליהודים היתה אורה" – שהתורה נמשכה עוד הפעם ממקורה ושרשה?

ויש לבאר בזה:

את ברכת התורה טבעו חז"ל בנוסח: "נותן התורה" – לשון הוה. והיינו, שפעולת נתינת התורה והמשכתה ממקורה ושרשה, הרי היא נעשית מחדש בכל יום ויום.

והטעם לזה שלא די בנתינת התורה בפעם הראשונה, אלא צריכה היא להינתן תמיד מחדש – מבואר אף הוא בנוסח ברכת התורה – "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו":

"בחר בנו מכל העמים" – מה שזכינו לקבל את התורה, אין זה מצד גודל מעלת השכל או שאר מעלות שיש בנו, אלא רק בגלל שהקב"ה "בחר בנו מכל העמים". כלומר: מבואר בספרי החסידות, שאמיתת ענין הבחירה הוא דוקא כאשר אין היא נעשית מצד מעלת הנבחר, אלא הבחור רוצה זאת בבחירתו החפשית [כמו בבחירה בין ב' דברים שווים לגמרי, שאין מעלה באחד מהם על זולתו כלל]. ואף כאן, מה שקיבלנו את התורה, אין זה בגלל מעלתנו, אלא אך ורק בגלל בחירת הקב"ה.

"ונתן לנו את תורתו" – התורה שניתנה לנו היא "תורתו" של הקב"ה, התורה שהוא בעצמו לומד. ומובן, ששכל האדם מצד עצמו אינו שייך כלל להשגת שכל אלוקי – התורה שהקב"ה לומד [ובפרט, שלימודו ית' בה הוא באופן של יגיעה, כביכול, שהרי "מה שהוא מצוה לישראל הוא עושה" (ראה שמו"ר פ"ל, ט). ומכיוון שמצווים אנו ללמוד את התורה באופן של יגיעה, הרי גם לימודו של הקב"ה הוא באופן של יגיעה, כביכול. ומובן, שאם מדובר אודות מדרגת התורה שגם למעלה אינה אלא באופן של יגיעה, הרי ודאי ופשוט שאין ביכולת שכל האדם להשיגה].

ומה שמכל מקום יכולים אנו ללמוד בתורה, אין זה אלא משום פעולת נתינת התורה, שהיא חסד ה' ופעולתו – ש"ירדה התורה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקוב"ה כולא חד. . . ומשם נסעה וירדה. . . ממדרגה למדרגה. . . עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה שהן רוב מצוות התורה ככולם והלכותיהן ובצורפי אותיות גשמיות בדיו על הספר. . . כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן כו" (תניא פ"ד).

ובזה מבואר הטעם לכך שנתנית התורה והמשכתה ממקורה ושרשה צריכה להיות תמיד – כי הנבראים מצד עצמם אינם שייכים לקבל את התורה, וממילא, מצד עצמם אין שייך שתתקיים התורה בידם. וכדי שנוכל לקבל את התורה בכל יום ויום, זהו רק על ידי שהקב"ה נותנה וממשיכה אלינו תמיד מחדש בחסדו הגדול.

ובזה יתבאר גם לענין ימי הפורים, שכאמור, שבהם ישנה "אורה" – המשכת התורה ממקורה:

דהנה, ידוע שפעולת כל העניינים היא באופן של כלל ופרט (ראה חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ). ולכן, כשם שבכל יום צריכים לומר ברכת התורה ולקבל את התורה מחדש, "נותן התורה" לשון הוה, כמו כן באופן כללי – נעשית פעולת הענין עבור כל משך השנה – בחג השבועות, "זמן

ומהטוב ביותר, ונותנו לקדושה. ובזה הרי הוא שמח שמחה גדולה – "שש אנוכי", "ששון זו מילה".

וזהו ענין ה'אות' שבמצות מילה – אשר אף שבחיצוניות נראה שעניני הגוף בישראל הם בדוגמת עניני הגוף של שאר האומות, להבדיל, הנה מצד האמת גם בזה שונים הם. כי פנימיות מהותו של יהודי אינה התענוג מהעולם הזה, אלא, להבדיל, התענוג בעניני קדושה ואלקות, ולכן ההבדלה מתענוגי עולם הזה היא שמחה עכורו.

מה שאין כן אצל הגוי, הרי ענין המילה אצלו הוא צער וכאב בלבד; דבנוסף לכאב הגופני מצער המילה, הרי בכך שנחלשים תאוותיו – זהו צער וכאב נוסף עכורו... ואינו מל אלא בלית ברירה, כדי להינצל מצער גדול עוד יותר.

"ויקר אלו תפילין":

כאמור לעיל, התפילין הם "אות" וסימן על מי שמניחם, ששייך הוא לקב"ה – "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך"; ואף שגם באומות העולם ישנם אותות שונים המורים לאיזה עם ושבת הם שייכים, מכל מקום, אצל ישראל זהו באופן אחר לגמרי:

דהנה, מצד השכל – אין נרגש בגוף ה'אות' דתפילין רוממות מיוחדת. דהרי הן הפרשיות, והן הבתים ורצועות, נעשים כולם מעור בהמה, אשר היא פחותה וגרועה ממין האדם המדבר. ואף "יפי" מיוחד אין בהם, דצריכים להיות שחורות דוקא.

וזהו החילוק בין האותות של שאר האומות ובין, להבדיל, תפילין: האותות של אינם-יהודים – עניינם הוא ברוממות ודקות הנרגשת בהם, או ביופי וכו', ובזה היא גאוות ותפארת האדם הלוּבשם;

לעומת זאת, תפארתו של יהודי בתפילין שבראשו – הרי זה דוקא כשהם עור של בהמה, ושחורות דוקא – כי כן צווה המלך! הוא אינו חושב אודות רוממות ושאר עניינים, אלא מוסר עצמו לגמרי לקיים את ציווי ה'! ובזה משעבד הוא את מוחו וליבו לקב"ה, כפי תוכן פרשיות התפילין, בהם נכתב: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד".

דוּש ואגדה

מתן "אורה" של תורה

אודות מאמר חז"ל (מגילה טז, ב) "ליהודים היתה אורה – זו תורה", מבאר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע – שמה שנקטו כאן בלשון "אורה" בתוספת ה"א, שהוא לשון נקבה, זהו מפני ש"אורה הוא מלשון מאירה שממנו נמצא מציאות האור, והוא לשון מפעיל כמו מאכיל משכיל כו" (מאמרי אדה"ז תקס"ד ע' סב ואילך, וראה גם שערי אורה סד"ה וקבל היהודים פל"ב ואילך).

והיינו, שבלשון "אורה" כאן, אין מדובר אודות התורה כפי שהיא אצלנו, שמלמדת ומורה

וַיֹּאמֶר הָמֶן לְמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרוּשׁ, יִשְׁנוּ עִם
אֶחָד מִפְּזֵר וּמִפְּרָד בֵּין הָעַמִּים, בְּכָל מְדִינֹת
מְלָכוֹתָךְ. וְדַתְיָהֶם שְׁנוֹת מִכָּל-עַם, וְאֶת-דַּתִּי
הַמֶּלֶךְ אֵינֶם עֹשִׂים, וְלִמְלֶךְ אֵין-שׁוּה לְהַנִּיחֶם

(אסתר ג, ח)

ביאורי מגילה

מצוות הפורים – היפך הברי המן הרשע

בספר מנות הלוי (להמקובל ר' שלמה אלקבץ, בעל הפיוט "לכה דודי") איתא (אסתר ט, טז. כ (ואילך)), שיסוד הסיבה לתקנת היום טוב דפורים באופן ד"משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים", אשר מורים על ענין הקירוב וההתאחדות בין בני ישראל – היא בהיותם היפך טענת המן הרשע: "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד".

כלומר: טענתו זו של המן היתה התחלת ויסוד הגזירה "להשמיד להרוג ולאבד", ח"ו, את עם ישראל. ועל פי מה שאמרו חז"ל (מדרש אגדה – הובא במאור"א מערכת א אות קפב), שאחשוורוש רומז להקב"ה ("שאחרית וראשית שלו") ו"המן" "זה מדת הדין" – מובן, שזו היתה אף טענת וקטרוג מדת הדין לפני הקב"ה, שישראל הם במצב ד"מפוזר ומפורד". ובכדי לבטל ולתקן זאת תיקנו "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".

והנה, בנוגע למצוות הפורים כתב הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב הי"ז): "מוטב להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו". ויש לומר, שאף ענין זה הוא בהתאם ליסוד האמור, שענין מצוות הפורים הוא לשלול את הפיזור והפירוד שבין בני ישראל.

ההסברה בזה:

בענין האחדות גופא, ישנם כמה דרגות. וכפשוט, אשר בכללות עם ישראל, אשר הם כ"קומה אחת שלמה" (ראה לקוטי תורה (לרבינו הזקן) ר"פ נצבים. ובכ"מ) – כגוף המורכב מריבוי אברים ופרטים, ישנם כמה אופנים, גבוה מעל גבוה, עד כמה היא ההתאחדות והקירוב שביניהם.

ולזאת, אף ש"משלוח מנות איש לרעהו" פועל גם כן קירוב והתאחדות, הרי סוף סוף זהו רק עם אלו מישראל עליהם חל הגדר ד"רעהו", וודאי שאין נכללים בזה כל הסוגים והפרטים שישנם בקומת בני ישראל.

מה שאין כן "מתנות לאביונים", הרי זה פועל קירוב והתאחדות אפילו עם הדרגא הכי תחתונה שבישראל. שכן, בין ז' השמות שנקרא העני (תנחומא בהר ג. ועוד), השם "אביון" הוא הפחות שבהם, ש"תאב לכל דבר" (פרש"י משפטים כג, ו).

ובזה גופא צריך "להרבות במתנות לאביונים" – כי כפשוט, לכל אביון יש את צרכו המסוים, החסר לו באופן מיוחד. וכיון שכן, הרי כל אביון הוא 'סוג' ו'פרט' נוסף בקומת בני ישראל. וככל שמרכיבים במתנות לאביונים, כך נפעלת ההתאחדות עם יותר ויותר פרטים וסוגים אשר ישנם בקומת בני ישראל, והולך וניתוסף בשלילת הענין ד"מפוזר ומפורד בין העמים".

דרוש ואגדה

'שינה' בלבה!

אודות דברי המן "ישנו עם אחד", אמרו רז"ל (מגילה יג, ב), אשר בזה רמז המן גם לתיבת "ישנו" (בקמ"ץ. מלשון שינה) – שישנו מן המצוות, ולכך אין הם ראויים, ח"ו, ליניצל מן הגזירה.

והנה, כיון שהתורה היא "תורת אמת", אשר כל הפרטים בה אמתיים ומדויקים בתכלית, מובן – אשר תואר ה'שינה' אודות מצבם הרוחני של ישראל, איננו משל ומליצה סתם, אלא הוא מכוון בתכלית ובדיוק אל הנמשל.

ההסברה בזה:

בעת השינה, אף שכוחות הנפש – השכל, הרגש ושאר תכונות האדם – אינם פעילים, הנה פשוט לכל, שאין פירוש הדבר שאותו אדם הישן איננו בעל שכל, אלא שכלו ומדותיו הטובות וכו' הנם בתקפם ובחזקם, אלא שעתה 'ישן' הוא, ולכן הם בהעלם.

ומזה יש לנו ללמוד, שכן ממש הוא גם בנמשל: כאשר רואים לעתים אדם אשר חסר אצלו בענייני תורה ומצוות, צריך לידע שאין זו אלא 'שינה' ('ישנו מן המצוות'). בתוכו ובפנימיותו הרי הוא אדם שלם, וחפץ באמת לקיים את כל המצוות, רק שלעת עתה 'ישן' הוא, והרי זה בהעלם אצלו (ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב).

[ועד כדי כך, שאפילו המן צורר היהודים, אשר ודאי חיפש לומר על ישראל דברים שאינם טובים בתכלית – הנה התואר החמור ביותר שמצא אודות ישראל, אף ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע" או "השתחוו לצלם" (מגילה יב, א) – הוא אך ורק: "ישנו מן המצוות"!].

ומכאן חזוק גדול לעבודת הקודש בחיזוק התורה והיהדות. דאין לאדם לחשוב מה לי 'להתערב' בענייניו הפרטיים של פלוני, ולדחוק וללוחצו שישמור התורה ומצוותיה. מאחר ובאמת זהו רצונו האמיתי של האחר גם כן, ורק ש'ישן' הוא. ואדרבה: ודאי הדבר, שלאחר ש'יקיץ משנתו' הרי יודה לו על שטרח להקיצו ולעוררו מ'שינה' מזקת זו.

"אורה זו תורה":

אודות התואר "אורה" (בלשון נקבה), מבאר כ"ק רבינו הזקן (ראה מאמר ד"ה ליהודים, באור התורה למג"א ע' קמט ואילך), שהוא מורה על תורה שבעל פה;

ובזה מבואר מדוע צריכים כאן ל"אות" המבדיל. כי בשונה מן התורה שבכתב, אשר פשוט לכל שאין יסוד לימודה מתוך חקירות ופולפולים של שכל, אלא מתוך אמונה – דהרי היא ניתנה לנו מאת ה' בסיני, ופשיטא שנעלית ומרוממת היא מהשגת שכלנו – הנה בנוגע לתורה שבעל פה, היה מקום לומר, לכאורה, שעיקר עניינה הוא השגת השכל. דהרי תוכנה הוא – ביאור סברות וחידוש דינים באמצעות השוואות וראיות שכליות וכו'.

אך מכל מקום, מצד האמת, גם לימוד התורה שבעל פה צריך להיות מתוך אמונה שלמעלה מן השכל. כי אילו היתה התורה שבעל פה רק ענין שבגדרי הבנה ושכל, הרי באם היה מסתבר בשכל האדם באופן אחר, היה צריך לשנות, ח"ו, מן האמור בה. וישראל, מאמינים בני מאמינים, שאף תורה זו ניתנה למשה מסיני, ומקיימים האמור בה מתוך אמונה מוחלטת, כמו התורה שבכתב.

לכן, דוקא תורה שבעל-פה ("אורה", לשון נקבה), היא ה"אות" המבדיל את ישראל מאומות-העולם. דאפילו בתורה שבעל-פה, שהיא ענין שכלי, לכאורה, השייך גם אצל שאר האומות – נרגשת אצל בני ישראל קדושה; גם בה העיקר אצלם הוא – אמונה, שלמעלה משכל.

"שמחה זה יום-טוב":

"יום-טוב" הוא זמן בו מתאספים בני-אדם יחדיו ומשמחים את עצמם, אוכלים בשר ושותים יין וכו', שאינם ענינים רוחניים.

ובזה הוא החידוש וה"אות" המבדיל בין ישראל לעמים, דאף שלכאורה אלו דברים שאין בהם חילוק בין ישראל לאינם-יהודים – מכל מקום, גם בזה ישנו הבדל גדול, ואצל ישראל היום-טוב הוא באופן אחר לגמרי: אצל אינם-יהודים, מביאים ענינים אלו להוללות וכו', מה שאין כן אצל ישראל, הגם שגם הם משמחים את עצמם אז ושותים וכו', אבל אין זה מביא אותם לידי הוללות ח"ו, אלא אדרבה – לידי יראת שמים.

"ישון זו מילה":

אודות "ישון זו מילה", מביאה הגמרא ראייה מהפסוק (תהלים קיט, קסב) "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" (שאמרו דוד בנוגע למצות מילה). והיינו, שפעולת המילה היא כמו נטילת "שלל רב" מאת השונא.

ההסברה בזה:

איתא ברמב"ם (מ"ג ח"ג פל"ה ופמ"ט) שהמילה פועלת להחליש אצל הנימול את תאוות עולם הזה. וזוהי נטילת ה"שלל" מאת השונא – כי עולם הזה עם ריבוי התענוגים והתאוות שבו, זהו השונא הגדול ביותר של יהודי. וכאשר יהודי מחליש את תאוות עולם הזה, ויתירה מזו, שנוטל את תענוגי עולם הזה ומנצל אותם לקדושה [כמו שכתוב (ויקרא ג, טז) "כל חלב לה"], דהיינו שהשמך והטוב ביותר מכל דבר יש ליתנו להקב"ה] – הנה בזה נוטל הוא מן השונא "שלל רב",

תורת חיים

טענתו הצודקת של המן

טענתו של המן כנגד ישראל היתה: "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד" – עם היותם מפוזרים בין העמים, מתנהגים בני ישראל כשונים מכל העמים, ומובדלים הם מן ההמון, עד שבכל מקום שנמצאים הם, אפשר להכיר בהם שהם "עם אחד" – יהודים השונים מכולם.

והנה, עם היות שטענה זו היתה יסוד הגזירה, לא מצינו שאסתר תבאר לאחשוורוש שטענה זו אינה נכונה. ומזה ראינו ש"טענה" זו אמיתית היא, וכך אכן צריכה להיות הנהגת בני ישראל.

אפשר היה לחשוב שההנהגה כזו מהווה סיבה לגזירה על עם ישראל, אך לפועל זהו בדיוק להיפך – ישועת ישראל לא באה על ידי ששינו הנהגה זו, אלא אדרבה, דווקא חיזוק והדגשת הייחודיות של עם ישראל ו"דתיהם השונות" – הם שהביאו את הישועה והצלה דפורים.

ומזה הוראה גם לזמננו זה, שגם בעת שנמצאים בגלות, ח"ו לחשוב שהיותו של השוני שבין ישראל לעמים, ו"חיקוי" מעשי הסביבה, הם יביאו את הבטחון הדרוש לעם ישראל. אלא ההיפך הוא הנכון – דווקא שמירת הייחודיות של עם ישראל כ"עם אחד", וחיזוק ההנהגה היומית ב"דתיהם" ה"שונות מכל עם" – חוקי התורה והמצוות, הרי זה הדרך היחידה להבטיח את קיום עם ישראל, והבאת הישועה.

**"בְּלִילָה הַהוּא נִדְּדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ; וַיֹּאמֶר
לְהָבִיא אֶת-סֵפֶר הַזְּכָרֹנוֹת דְּבָרֵי הַיָּמִים, וַיְהִיו
נִקְרָאִים לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ"**

(אסתר ו, א)

ביאורי מגילה

הנס ה'נסתר'

אודות "בלילה ההוא נדדה שנת המלך" איתא בגמרא (מגילה יט, א) שזהו "תקפו של נס". ואף

"לְיִהוּדִים הִיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וַיִּקָּר"

(אסתר ח, טז)

ביאורי מגילה

ארבעה "אותות"

אודות פסוק זה אמרו בגמרא (מגילה טז, ב): "אורה זו תורה, שמחה זה יום-טוב, ששון זו מילה, ויקר אלו תפילין".

ונתבאר בחידושי אגדות מהרש"א, דכיון שארבע ענינים אלו (תורה, יום טוב, מילה ותפילין) הם "אותות" המורים על ההתקשרות דישראל עם הקב"ה, גזר המן הרשע שלא יקיימו אותם ישראל, כדי שלא יהיו מצויינים ומובדלים משאר האומות. וכאשר נפטרו מהמן וגזירותיו – אזי "ליהודים היתה אורה זו תורה, ושמחה זה יום-טוב, וששון זו מילה, ויקר אלו תפילין".

ולכאורה דרוש ביאור:

הלא ענין ה"אות", הוא סימן להכיר ולהבדיל דבר אחד מזולתו. וכיון שכן, הרי "אות" להבדלה אמיתית, צריך להיות בדבר המייחד ומבדיל לגמרי, שאיננו קיים כלל בזולתו. אולם בנדון דידן – ארבעה "אותות" אלו המבדילים בין ישראל לעמים, הרי הם בדברים שישנם (בכללות ובאופן דומה) גם אצל שאר האומות:

תורה – גם הגויים מכירים ולומדים באופן שהם יודעים את גודל השכל שישנו בתורה, דהרי "היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים" (ואתחנן ד, ו); יום-טוב – גם לגויים ישנם ימים-טובים של חירות וכיו"ב; מילה – ישנם גויים רבים המלים עצמם (מצד בריאות); וכן בנוגע לתפילין – כשם שיהודים מניחים תפילין כדי להראות את שייכותם לקב"ה ("וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" (תבוא כח, י. ברכות ו, א)), כך נוהגות אומות שונות, להבדיל, לשאת על עצמם סימן ידוע, כדי שיכירו לאיזו אומה או שבט שייכים הם.

וכיון שכן, אינו מובן: מדוע נבחרו דוקא ענינים אלו, אשר יש דוגמתם גם אצל אומות-העולם, כ"אותות" המבדילים בין ישראל לעמים?

ויש לומר, דאדרבה: הצורך ב"אות" בכדי להבדיל דבר אחד מזולתו – הוא דוקא בשעה שיש ביניהם דמיון כלשהו, דאז יש צורך בסימן המבדיל ביניהם (מה-שאינ-כן כאשר אין כל דמיון, הרי הם מובדלים ועומדים). ואת זאת מורים אותות אלו, דאף בדברים בהם נראה בחיצוניות שיש איזה דמיון בין ישראל לעמים, כביכול, הנה מצד האמת – גם בזה מובדלים הם, כדלקמן.

להלכה, הובא (במג"א לאור"ח סתר"צ סק"י) ממנהגי מהרי"ל, שמ"בלילה ההוא" צריך הקורא להגביה קולו, כיון שזהו "עיקר הנס".

ולכאורה דרוש ביאור, הכיצד זהו "תוקף" ו"עיקר" הנס? הלא בפשטות, אף אם לא היה מתרחש כל מעשה זה, שביקש אחשוורוש להביא את ספר הזכרונות וכו', ואף אם היה המן מוסר לאחשוורוש את בקשתו "לתלות את מרדכי" ח"ו – היה יכול להתרחש המשך הנס;

כי כיון ש"את מאמר מרדכי אסתר עושה", וחזינן (עוד קודם הנס ד"נדדה שנת המלך") שאסתר מסרה את נפשה למות ("כאשר אבדתי אבדתי"), בכדי לפעול כדברי מרדכי ולילך לאחשוורוש, הרי מכל מקום, היתה אסתר פועלת על אחשוורוש, בדרך שהיה מורה לה מרדכי, שיבטל את הגזירה!

וכיון שכן, הלא "בלילה ההוא נדדה שנת המלך" הוא רק פרט טפל, וכסיבה לסיבה, שממנה בא לבסוף הנס, וכיצד אמרינן שזהו "תוקפו" ו"עיקרו" של הנס?
ויש לומר הביאור בזה:

כללות הנס דפורים היה באופן ד"נס המלוכש בטבע" (ראה תורה אור (לרבינו הזקן) צא, א. ובכ"מ). והיינו, שהנס היה באופן שהיה 'מוסתר' בתוך עניינים שהם בהנהגת ודרכי הטבע.

ועל פי זה מתבאר, דאף שמצד עצמו, מה ש"נדדה שנת המלך" – המלך אחשוורוש, אין זה נס עיקרי כל כך, הנה מצד אמיתת הענין, זהו רק ה'לבוש' בדרכי הטבע, בו 'הסתתר' נס גדול ועיקרי.

וכפי שנתבאר בדרושי החסידות (ספר המאמרים היש"ת (לאדמו"ר הרי"צ) עמ' 5 ואילך) על פי דברי חז"ל (מגילה טו, ב. יל"ש עה"פ): "נדדה שנת המלך – זה מלכו של ישראל, דכיון שישראל היו אז במעמד ומצב ד"ישנו מן המצוות", הנה במדה כנגד מדה, פעל זה 'שינה' גם אצל הקב"ה כביכול, שלא יהיו עיניו פקוחות לראות בצרתם של ישראל ולהושיעם (כדאיתא ביל"ש שם);

ומה שמכל מקום "נדדה" שנת מלכו של עולם – זהו נס גדול ועיקרי במאוד, ויסוד כל הנס דפורים: דאף שמצד סדר ההנהגה דלמעלה היה צריך להיות אז מצב של 'שינה', לא התחשב בכך הקב"ה, ופקח עיניו לראות בצרתם של ישראל ולהושיעם! ורק שנס זה 'התלבש' ו'הוסתר' בלבושי הטבע, בכך שאחשוורוש המלך נדדה שנתו, וצוה להביא ספר הזכרונות וכו'.

ומבואר שפיר, דזה שבאו לידי פועל כל הנסים שאירעו לאחר מכן, היה זה אך ורק בסיבת הנס ש"נדדה שנת המלך". וממילא פשוט, שזהו "תקפו" ו"עיקרו" של נס.

דרוש ואגדה

"שינה" ו"לילה" של גלות

בילקוט על הפסוק (יל"ש רמז תתרנז) איתא: "נדדה שנת המלך – זה מלכו של עולם. וכי שינה

יש לפניו? אלא כשישראל חוטאים עושה עצמו כישן, שנאמר 'למה תישן ה', וכשעושים רצונו 'הנה לא ינום ולא יישן'".

ונתבאר בדרושי החסידות (נסמן לעיל ב'ביאורי מגילה') שסיבת ה"שינה" אצל הקב"ה, כביכול, היתה בדרך "מדה כנגד מדה" משום ה"שינה" של ישראל למטה. וכמאמר חז"ל (זח"ג צה, א) "אני ישנה – בגלותא".

ויש לבאר ענין השינה וה"לילה" – בעבודת האדם לקונו:

בשעת השינה, כל האיברים הם בשלימות, והחילוק הוא רק שהעיניים סגורות, ואין רואים בהן, וכן האוזן אינה שומעת. והיינו, שענין השינה הוא שכחות הראיה והשמיעה אינם פועלים.

ועל דרך זה הוא בעבודה הרוחנית של האדם:

כתיב "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" (ישעי' מ, כו). והיינו, שענין הראיה בעבודת ה' היא – לראות את כח הבורא, ואשר יש בעל הבית לבירה זו. וכאשר האדם "רואה" אשר הקב"ה בורא את כל העולם ומחדש אותו תמיד, מביא זה אצלו גם לענין ה"שמיעה", שפירושו הבנה. כלומר: בראותו שהקב"ה בורא אותו בכל רגע, אזי מבין הוא את תכלית בריאתו, אשר "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני" (קידושין בסופה). דכל רגע ורגע בורא אותו הקב"ה כדי שישמש אותו, וימלא את תפקידו בלימוד התורה וקיום המצוות.

ונמצא, אשר ענין הראיה והשמיעה בעבודת ה', הם הפועלים שיעבוד האדם את הקב"ה כדבעי. כי כאשר "רואה" – "מי ברא אלה" אזי "שומע" ומבין את תכלית בריאתו, ועובד את ה' כדבעי.

וכן הוא גם תוכן ענין זמן השינה – ה"לילה". דהרי החילוק בין יום ולילה הוא – שביום, כאשר מאיר השמש, יש אור בעולם, ואז אפשר לראות את כל הדברים כפי שהם במקומם ואת כל הנעשה מסביבם. מה-שאיך-כן בלילה, הנה אף שלא נשתנו הדברים בשום דבר, מכל מקום, האדם שנמצא במחיצתם אינו יכול לראותם, והוא צריך להתאמץ מאוד בכדי לברר מהו כל דבר, היכן הוא נמצא, וכיצד צריך להתנהג עמו.

ועל פי זה יובן בעבודת השי"ת, שיום מורה על מצב שמאיר ה"שמש ה'", ולכן רואה בבירור איזה דברים הם חיים ופועל, ומה להיפך, כאמור: "ראה נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב וגו'" (נצבים ל, טו). ומובן, שכאשר רואה שדברים אלו הם "חיים" וטוב, ברור שיבחר בהטוב – "ובחרת בחיים". משא"כ ה'הי' מורה על מצב ש"שמש ה'" מוסתר ונעלם ואינו מאיר בגלוי, ואזי נעשה מצב של "העם ההולכים בחשך", ומצד זה אומרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חושך לאור ואור לחושך, שמים מר למתוק ומתוק למר.

וזהו כללות ענין השינה ולילה בעבודת האדם, שאינו יכול "לראות" את הטוב ואת הרע, וחסרים אצלו כחות הראי' והשמיעה. ובכללות, הרי זה זמן הגלות, בו "אותותינו לא ראינו" (תהלים עד, ט), ו"שמש ה'" אינו מאיר בגלוי.